

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Briefing Paper 8/2010

Incident Čchonan a zostření napětí na Korejském poloostrově

—

Listopad 2010

Incident Čchonan a zostření napětí na Korejském poloostrově

—

Michal Vodrážka *Listopad 2010*

Předmluva

Následující text byl napsán v říjnu 2010 pro přednášku Asociace pro mezinárodní otázky [Politické, ekonomické a strategické souvislosti incidentu Čchonan](#). V souvislosti s událostmi z 23. listopadu – tedy severokorejským dělostřeleckým ostřelováním jihokorejské vojenské základny na ostrově Jonpchjong – se některé závěry, ke kterým dospívá, stávají opět aktuální. Jde zejména o skutečnost, že Jižní Korea ani její americký spojenec a ochránce v podstatě nemohou vojensky na severokorejské provokace odpovědět. Tato situace trvá na Korejském poloostrově už několik desetiletí, a umožňuje KLDR v podstatě [kdykoliv vyvolat nebo zvýšit napětí v oblasti s vědomím](#), že kromě hospodářských sankcí a diplomatických protestů vyvázne v podstatě bez následků.

Dělostřelecký útok na jihokorejské území, který způsobil vojenské i civilní oběti i materiální škody, se ale od potopení jihokorejské vojenské lodi Čchonan z března 2010 liší tím, že tentokrát KLDR nemůže, a ani se nesnaží, popřít svou odpovědnost. Bude proto zajímavé sledovat, zda se nějak bude lišit reakce Číny, která na jaře a v létě využívala skutečnosti, že KLDR se k potopení jihokorejské korvety nepřiznala a že její podíl na potopení nebyl zcela věrohodně prokázán.

Klíčová bude samozřejmě reakce Jižní Koreje a USA. Od potopení Čchonanu jihokorejská vláda a ozbrojené složky mnohokrát zdůraznily, že na další provokaci KLDR odpoví velmi ostře. Je fakt, že na dělostřelecký přeпад Jonpchjongu odpověděla Jižní Korea vlastní dělostřeleckou palbou. Na tento víkend [bylo také ohlášeno další společné vojenské cvičení Jižní Koreje a USA](#). Vzhledem k tomu, že se má konat ve Žlutém moři a za účasti letadlové lodi George Washington, je možné, že to povede k podobným čínským protestům jako v létě a na podzim tohoto roku.

1. Potopení lodi Čchonan

Jihokorejská korveta Čchonan se 26. března 2010 večer v blízkosti jihokorejského ostrova Beknjong po silné explozi rozlomila na dvě části a během několika málo minut potopila. Zahynulo přitom 64 námořníků, téměř polovina její posádky. Jihokorejská vláda byla nejprve v hodnocení tzv. „incidentu Čchonan“ velmi opatrná, a zvolila formu mezinárodního vyšetřovací komise (plný název Joint Civilian-Military Investigation Group, většinou ale zkracováno jako JIG) za účasti odborníků z USA, Kanady, Austrálie a Švédska, která začala pracovat 8. dubna.

Prvním oficiálním náznakem, kterým směrem se vyšetřování ubíralo, byla zpráva vedoucího této komise ze 16. dubna (po vylovení druhé části vraku), že potopení pravděpodobně způsobila vnější exploze. KLDR následující den ve svém vůbec prvním vyjádření k potopení Čchonanu popřela jakýkoliv podíl na této události. Předběžnou zprávu o výsledcích vyšetřování uveřejnil JIG 20. května s tím, že Čchonan potopilo torpédo vyrobené v KLDR, a že důkazy svědčí o tom, že toto torpédo vypustila severokorejská ponorka. KLDR reagovala nabídkou na vyslání vlastních vyšetřovatelů, kteří by ověřili práci JIG – to však jihokorejská vláda odmítla.

O čtyři dny později, 24. května, přednesl jihokorejský prezident I Mjong-bak, symbolicky v prostorách památníku War Memorial of Korea [proslov, ve kterém obvinil Severní Koreu z potopení Čchonanu](#) s tím, že „žádná odpovědná země na světě nemůže nyní popřít fakt, že Čchonanu potopila Severní Korea“. V proslovu rovněž oznámil řadu opatření zaměřených vůči KLDR jako odvetu. Potopení Čchonanu se dostalo i před Radu bezpečnosti OSN, která se po složitých vyjednáváních s Čínou a Ruskem k potopení vyjádřila formou [prohlášení předsedy Rady bezpečnosti](#) (nikoliv rezoluce), které odsoudilo útok jako takový a zmínilo závěry vyšetřování JIG, tedy že Čchonan potopila ponorka KLDR, ale rovněž i prohlášení KLDR, že s útokem nemá nic společného.

Potopení Čchonanu mělo významné dopady na bezpečnost a mezinárodní politiku ve východní Asii, a tento briefing paper se pokusí některé z nich podrobněji popsat. Šlo především o změny v postoji Jižní Koreje a Japonska k jejich spojeneckým závazkům s USA a o nebývalou míru koordinace mezi nimi při rozhodování o postupu vůči KLDR. Neméně významná ale byla i slovní přestřelka mezi USA a Čínou ohledně společných vojenských cvičení USA a Jižní Koreje ve Žlutém moři, které byly jedním z odvetných kroků následujících po oficiálním obvinění Severní Koreje z potopení Čchonanu. Odmítavý postoj Číny k byt' i jen verbálnímu odsouzení KLDR, ať už ve formě prohlášení čínských politiků, úřadů, nebo v rámci Rady bezpečnosti OSN také vedl k [pravděpodobně nejhoršímu ochlazení jihokorejsko-čínských vztahů od jejich navázání na počátku devadesátých let](#).

Nakonec bychom neměli opomenout ani fakt, že incident velmi jasně ilustroval, že i přes katastrofální stav své ekonomiky a s relativně zastaralou vojenskou technikou je KLDR schopná vojenskými provokacemi výrazně ohrozit Jižní Koreu, a že ani naprostá vojenská převaha USA a jejich jihokorejského spojence neumožňuje na takovéto provokace žádným účinným způsobem odpovědět.

2. Úzká koordinace mezi spojenci

Jedním z charakteristických rysů zahraniční politiky Severní Koreje, jehož počátky se dají vystopovat až do šedesátých let minulého století, je snaha využívat napětí a rozporů ať už mezi svými spojenci, nebo i mezi nepřáteli k získání co nejvíce výhod ode všech. Zatímco během studené války obratně manévrovala mezi SSSR a Čínou, v nedávné minulosti pak obratně využívala neshod mezi Jižní Koreou a USA.

V posledním desetiletí se totiž jihokorejský a americký přístup k jednání se Severní Koreou podstatně lišil. Po nástupu administrativy G.W. Bushe, jejíž přístup k zahraniční politice obecně byl [posměšně nazván ABC \(anything but Clinton – cokoliv kromě Clintonovy politiky\)](#), se objevily [problémy způsobené fundamentální rozdíly mezi jihokorejskou „sluneční politikou“ a spíše konfrontační politikou USA](#). Zatímco Jižní Korea dodávala KLDR rozsáhlou potravinovou pomoc a započala několik průlomových severo-jihních projektů, Bushova administrativa zařadila KLDR mezi státy „osy zla“, obvinila ji z nedodržování dohod o denuklearizaci, které byly sjednány během Clintonovy administrativy (a postupně tyto dohody přestala plnit), a vyvíjela tlak na KLDR i jinak, například zablokováním severokorejských finančních prostředků v makajské Banco Delta Asia.

Neshody mezi USA a Jižní Koreou týkající se jejich severokorejské politiky skončily v roce 2008, kdy se vlády v Soulu chopil konzervativní prezident I Mjong-bak. Jeho zahraničně-politickou prioritou bylo vylepšení vztahů s USA a posílení spojení s nimi, čemuž ve velké míře pomohl i jeho realistický přístup ke vztahům s KLDR. [Ten spočíval v zastavení bezpodmínečné humanitární pomoci](#) (potraviny a hnojivo z Jižní Koreje pokrývaly zhruba polovinu průměrného severokorejského potravinového deficitu v letech 2000 – 2007) s tím, že nejprve musí Sever prokazatelně pokročit v procesu denuklearizace. Roky 2008 a 2009, kdy se překrývaly administrativy I Mjong-baka a George W. Bushe, tak po létech nekoordinovaného postupu demokratických spojenců postavil KLDR před realitu dvou spolupracujících, a ne právě ústupkům nakloněných vlád. KLDR reagovala vystupňováním rétoriky a řadou hrozeb, nicméně změnu americké ani jihokorejské politiky si nevyntula.

Kartami mohl zamíchat nástup prezidenta Obamy na začátku roku 2009, který během předvolebního období sliboval změnu zahraniční politiky USA vůči KLDR. Obama například [kritizoval Bushovu administrativu za odmítání bilaterálních jednání s KLDR a přislíbil trvalou, přímou a agresivní diplomacii vůči Severní Koreji](#). Směrem ke KLDR ale po jeho nástupu do Bílého domu k žádné změně nedošlo, k čemuž jistě přispěly i severokorejské provokace jako [raketový test](#) provedený těsně před Obamovým projevem v Praze a [druhý jaderný test](#) krátce poté na konci května 2009. Zatímco Severokorejci se zřejmě snažili přitáhnout americkou pozornost, dostalo se jim naopak ještě ostentativnějšího ignorování v rámci [takzvané „strategické trpělivosti“](#). Jak se vyjádřil krátce po druhém jaderném testu ministr obrany USA Robert Gates: [„nebudeme přece kupovat stejného koně dvakrát“](#).

I přes soulad jihokorejského a amerického přístupu vůči KLDR během posledních tří let je stupeň koordinace mezi Jižní Koreou a USA po potopení Čchonanu neobvyklý. [Obama totiž přenechal iniciativu jihokorejské vládě](#) a podpořil v podstatě všechny její kroky, od společných vojenských cvičení přes výsledky vyšetřování JIG, snahu o odsouzení útoku Radou bezpečnosti OSN (a s tím související vyvíjení tlaku na Čínu) až po posun už dohodnutého předání velení nad korejskými silami v případě konfliktu Jihokorejčům z plánovaného roku 2012 na 2015. Obama dokonce zašel až tak daleko, že [na jednání G-20 v Torontu označil Jižní Koreu a prezidenta I Mjongbaka za pilíř americké zahraniční politiky ve východní Asii](#), což je role, která od konce druhé světové války v tomto regionu příslušela výhradně Japonsku.

Vedle toho je třeba poukázat i na roli Japonska, které se rovněž angažovalo v nebyvalé míře. V rozhodující době před hlasováním o Čchonanu v Radě bezpečnosti OSN na konci května věnoval japonský premiér Jukio Hatojama [více než třetinu jednání s čínským protějškem Wen Ťia-paem snahám přesvědčit ho, aby Čína podpořila rezoluci odsuzující KLDR](#). Japonsko také zavedlo [přísnější limity na převody peněz z nebo do KLDR a potvrdilo, že bude pokračovat v už zavedených sankcích](#), které představuje třeba zákaz vývozu jakéhokoliv zboží do KLDR, a rovněž podpořilo jihokorejské stanovisko, že případnému obnovení šestistranných rozhovorů musí předcházet konkrétní kroky KLDR.

Ani ta nejužší spolupráce Jižní Koreje, USA (a Japonska) ale nedokázala zakrýt skutečnost, že realistických odvetných opatření vůči KLDR mají k dispozici minimum.

3. USA a Jižní Korea: bez možnosti odvety

[Nedávno odtajněné americké dokumenty](#) umožňují načrtnout zajímavou analogii. V dubnu 1969 sestřelila severokorejská stíhačka průzkumný letoun amerického námořnictva. Při incidentu zahynulo všech 31 amerických vojáků na jeho palubě. Americký prezident Richard Nixon tehdy zadal Pentagonu, aby rozpracoval různé možnosti odvety, které má USA vůči KLDL k dispozici. Pentagon vypracoval zprávu s pětadvaceti různými vojenskými plány od evakuace Američanů z Jižní Koreje přes útok taktickými jadernými zbraněmi na hlavní vojenské cíle v KLDL až po masivní útok, který by v KLDL nenechal kámen na kameni. U většiny navrhovaných možností, kromě poslední, ale hrozilo, že Severokorejci na americký útok odpoví a způsobí USA, respektive Jižní Koreji, daleko větší škody než utrpěli sami. To by pravděpodobně vedlo k další eskalaci konfliktu. Tehdejší poradce pro národní bezpečnost Henry Kissinger proto dospěl k závěru, že v případě KLDL jsou možnosti v podstatě jen dvě – neudělat nic, nebo proti KLDL zaútočit vším, co mají USA (a jejich jihokorejský spojenec) k dispozici, a tím vyloučit možnost severokorejské reakce na odvetu. V roce 1969 USA zvolily první možnost a na provokaci KLDL v podstatě nezareagovaly, kromě námořní demonstrace síly v Japonském moři a obnovení letů průzkumných letadel. Podobně Jižní Koreji při následujících provokacích (např. atentát na jihokorejského prezidenta v Barmě v roce 1983, teroristický útok na civilní letoun korejských aerolinií KAL 007 v roce 1987) nezbylo než se omezit na rétoriku a zlepšování obranných opatření, které by podobným útokům napříště předešly.

Stejně tak po potopení Čchonanu Jižní Korea ani USA neměly příliš možností, jak na severokorejský útok odpovědět. Limitovaný odvetný útok, třeba na námořní základnu ze které na západním pobřeží operují severokorejské ponorky, ale podobně jako na konci sedmdesátých let nepřicházel v úvahu. Jihokorejský plán na znovuzahájení vysílání propagandy obřimi reproduktory umístěnými na jihokorejské straně DMZ, které bylo zastaveno od roku 2004, byl [potichu zrušen poté](#), co KLDL pohrozila, že v případě jejich [spuštění je zničí přesnou dělostřeleckou palbou](#). V současnosti [je připraveno 11 reproduktorů, které prý začnou vysílat okamžitě po příští severokorejské provokaci](#). Přitvrdila tak pouze jihokorejská rétorika, příkladem budiž prohlášení prezidenta I Mjong-baka, že „[neusilujeme o válku, ale ani se jí nebojíme](#)“ na summitu Jižní Korea-Čína-Japonsko na konci května. A jako v předchozích případech severokorejských provokací tak Jižní Koreji a USA nezbylo než na útok reagovat společnými vojenskými cvičeními, jejichž účelem je demonstrace síly, která má Severokorejce od dalších provokací odradit. Je proto o to zajímavější, že na tento (dalo by se říci standardní) postup USA a Jižní Koreje zareagovala, když si odmyslíme [obvyklé vyhrůžky KLDL](#), hlavně Čína.

Společná námořní cvičení byla USA ohlášena ve stejný den, kdy jihokorejský prezident I Mjong-bak pronesl proslov, ve kterém obvinil KLDL z potopení Čchonanu, tedy 24. května. Protože k potopení Čchonanu došlo ve Žlutém moři, bylo první z těchto společných cvičení logicky ohlášeno v této oblasti na západ od Korejského poloostrova.

Poté, co [zdroj z jihokorejského ministerstva obrany oznámil, že cvičení se má zúčastnit i americká letadlová loď George Washington](#), následovala řada nesouhlasných reakcí z čínské strany. Zajímavé je, že iniciativa zřejmě vyšla z čínských armádních kruhů, protože prvním oficiální protestem byl 2. července „[silný odpor](#)“ [vyjádřený náměstkem velitele generálního štábu Ma Siao-tchienem](#), po kterém následovalo 5. července prohlášení generálmajora Luo

Jüana, který označil loď [účastníci se cvičení za „živé terče“](#) a cvičení za příležitost k strategickému průzkumu zaměřenému proti Číně. Čínské ministerstvo zahraničí se k věci vyjádřilo až 8. července, [kdy rovněž vyjádřilo „silný znepokojení“](#) s tím, že „nesouhlasí s žádnými aktivitami cizích lodí ve Žlutém moři poškozujícími čínské bezpečnostní zájmy“. Vedle slovních protestů ohlásila Čína i svoje vlastní cvičení ve Žlutém moři včetně ostrých střelb, a varovala, že bude případné jihokorejsko-americké cvičení pečlivě sledovat. Následovalo oznámení [jihokorejského ministerstva obrany z 15. července o přeložení společného cvičení na východ od Korejského poloostrova do moře Japonského](#) s tím, že cvičení ve Žlutém moři se odehraje později. Přesto Čína podnikla ve Žlutém moři vlastní cvičení, a to 17. a 18. července.

Americko-jihokorejské cvičení „Neporazitelná odvaha“ se nakonec uskutečnilo v Japonském moři od 25. do 28. července, a zúčastnilo se jej na 20 lodí a 200 letadel, včetně nejnovějších amerických stíhaček F-22, které dosud nikdy ve východoasijském regionu neoperovaly. Vůbec poprvé se také americko-jihokorejského cvičení na palubě letadlové lodi také [zúčastnili čtyři japonští pozorovatelé](#).

Jižní Korea pak na začátku srpna podnikla vlastní pětidenní protiponorkové cvičení v oblasti, kde došlo k potopení Čchonanu. Zúčastnila se ho vedle lodí i jedna ponorka, letectvo a pobřežní dělostřelectvo. Po jeho konci, 9. srpna, [KLDŘ zahájila dělostřeleckou palbu do moře ve stejné oblasti](#). Celkem vystřelila okolo 130 nábojů, přičemž zhruba deset jich dopadlo do prostoru, který Jižní Korea považuje za svoje pobřežní vody. Ve stejný den mluvčí Pentagonu oznámil, že bez ohledu na čínské protesty bude v nejbližších měsících uspořádáno společné cvičení ve Žlutém moři, kterého se tentokrát zúčastní i letadlová loď. Ilustrativní bylo vysvětlení mluvčího o charakteru těchto cvičení: [„KLDŘ by se těmito cvičeními neměla vůbec cítit ohrožena, ale na druhou stranu by mělo být velmi jasné, že žádné další vojenské akce nebudou tolerovány“](#). Poměrně překvapivě došlo 20. srpna k dalšímu obratu, když bylo tak trochu ve stylu chytré horákyně oznámeno že letadlová loď se sice cvičení zúčastní, nicméně nebude přímo ve Žlutém moři, ale [někde ve vodách v blízkosti Korejského poloostrova](#). Pětidenní společné cvičení, které muselo být posunuto kvůli nepříznivému počasí v oblasti, nakonec ve Žlutém moři začalo [26. září bez přítomnosti letadlové lodi](#).

4. Čínská reakce

Čína svůj postoj k severokorejské provokaci jasně naznačila už na jaře. [Nejprve čekala až do 22. dubna, téměř celý měsíc, než oficiálně vyjádřila soustrast nad zemřelými námořníky](#). Poté necelý týden po setkání jihokorejského prezidenta I Mjong-baka s čínským premiérem Chu Ťin-tchaem v Šanghaji, které se odehrálo 30. dubna, dorazil do Pekingu vlakem Kim Čchong-il. Přes to, že I a Chu nepochybně věnovali velkou část diskuze potopení Čchonanu a severokorejskému problému obecně, [Číňané se Jihokorejčům neobtěžovali oznámit, že na audienci do Pekingu už pomalu vyráží i vlak z KLDŘ](#). Od chvíle, kdy bylo oficiálně oznámeno, že Čchonan potopilo severokorejské torpédo, také vytrvale opakovali, že je třeba jednat přiměřeně a hlavně snižovat napětí a nedopustit nějaký střet. To samozřejmě šlo přímo proti jihokorejské snaze získat odsouzení útoku na mezinárodních fórech včetně Rady bezpečnosti OSN, nepřehlédnutelných vojenských cvičení a snahu KLDŘ ještě více izolovat

a uvalit na ní další sankce. Čínské protesty proti cvičením už jsme popsali, zbývá ještě dodat, že na konci srpna Kim Čchong-il opět navštívil Čínu, tentokrát oblast Mandžuska. Tam se sešel s premiérem Chu Ťin-tchaem, který navrhl prohloubení ekonomické spolupráce a zahraničního obchodu a posílení strategické koordinace a komunikace o regionálních a mezinárodních otázkách. Čína také zjevně stojí za Kim Čchong-ilovou snahou předat moc svému synovi, jak nejnověji dokládá přítomnost člena čínského politbyra na oslavách v Pchjongjangu.

5. Japonská reakce

V roce 2009 byla po padesáti letech ukončena téměř nepřetržitá vlády liberální demokratické strany (LDP) v Japonsku. Jedním z klíčových předvolebních slibů premiéra Jukio Hatojamy z Demokratické strany Japonska (DPJ) přitom bylo zrušit dohodu mezi Japonskem a USA o výstavbě nové americké vojenské základny na ostrově Okinawa, uzavřenou jeho předchůdcem z LDP v roce 2006. Okinawa je ostrov zhruba napůl cesty mezi japonským souostrovím a Tchaj-wanem. Je proto významná pro jeho obranu v případě konfliktu s Čínou, a také je hlavním opěrným bodem přítomnosti USA ve východní Asii, zejména poté, co byla uzavřena americká základna na Filipínách. Na Okinawě je umístěna převážná většina amerických vojáků v Japonsku, a tamní základny sloužily jako logistické zázemí pro válku v Koreji, Vietnamu, Afghánistánu i Iráku. Navíc Japonsko platí část nákladů na umístění amerických vojsk, v roce 2008 přes 2,5 miliardy dolarů.

Po ujednání se úřadu předsedy vlády byl Hatojama [vystaven trvalému tlaku USA, aby svůj předvolební slib porušil a dohodu uzavřenou svým předchůdcem dodržel](#). Hatojama se po svém nástupu pokusil konfrontaci s nejvýznamnějším spojencem (a zároveň s padesátiletou japonskou tradicí co nejužší zahraničněpolitické a bezpečnostní spolupráce s USA) oddálit tím, že slíbil učinit definitivní rozhodnutí do konce května 2010. Poté, co 20. května jihokorejský JIG publikoval výsledky vyšetřování potopení Čchonanu, [vystoupil 24. května Hatojama s proslovem](#), ve kterém oznámil, že vzhledem k nedávným událostem na korejském poloostrově je bezpečnostní situace v regionu nejistá a nelze dopustit snížení počtu amerických jednotek v Japonsku, a že proto souhlasí s vybudováním nové základny na Okinawě. Na post premiéra rezignoval o týden později, 2. června, a na jeho místo nastoupil Naoto Kan. Význam této události je třeba spatřovat hlavně v tom, že ani reformistická DPJ nebyla schopna jednat s USA jako rovný s rovným, a i přes odpor voličů na Okinawě nakonec kapitulovala před americkým tlakem, [přičemž potopení Čchonanu poskytlo vhodnou záminku](#).

6. Závěr

Potopení Čchonanu přispělo k určitému vyjasnění situace ve východní Asii. Na jedné straně došlo k podstatnému oživení aliančních vazeb Jižní Koreje a Japonska s USA. Poprvé v novém tisíciletí tak vůči KLRD postupují demokracie ve východoasijském regionu jednotně a koordinovaně s tím, že jednostranné ústupky od žádné z nich nemůže KLRD očekávat. Svědčí o tom i jejich rezervovaný postoj k šestistranným rozhovorům, protože o bezcenné severokorejské přísliby denuklearizace nemají zájem.

Briefing Paper 8/2010

Incident Čchonan a zostření napětí na Korejském poloostrově

–
Listopad 2010

Na druhé straně potopení Čchonanu přinutilo Čínu konečně odkrýt karty. Bez ohledu na závažnost severokorejské provokace i na škody, které to působí její snaze prezentovat svůj „mírumilovný rozvoj“ a blahodárné působení na stabilitu ve svém okolí, nebyla Čína ochotna KLLDR ani verbálně odsoudit. Místo toho zmařila snahu o rezoluci OSN, jasně se postavila za současný severokorejský režim i jeho snahu o dynastické nástupnictví, a ještě provokativními politickými a vojenskými kroky vůči Jižní Koreji a USA (a v jiných souvislostech zároveň i vůči Japonsku) poskytla ty nejlepší důvody pro zintenzivnění spolupráce mezi nimi. Příkladem takové spolupráce bylo říjnové [cvičení Proliferation Security Initiative ve vodách poblíž jihokorejského přístavu Pusan](#), kde spolu cvičily jihokorejské, americké a japonské námořnictvo.

Zároveň je třeba potopení Čchonanu vidět jako velmi nepříznivé v tom smyslu, že posílí zbrojení v regionu. Státy ve východní Asii posilují zejména námořnictvo, Jižní Korea a Japonsko v minulých letech zprovoznily malé letadlové lodě, a Čína je staví. Zároveň všechny státy v oblasti posilují své ponorkové síly, a jednou z reakcí prezidenta I Mjongbaka na potopení Čchonanu byl slib zvýšení výdajů na námořnictvo. Japonské ministerstvo obrany reagovalo zase požadavkem na rozšíření japonské ponorkové flotily z 18 na 20 ponorek. Zajímavé také bude sledovat, zda současné zhoršení jihokorejských vztahů s Čínou nepovede k návrhům na integraci budovaného jihokorejského systému protiraketové obrany s existujícím systémem americko-japonským. Jižní Korea, která systém buduje zejména kvůli hrozbě severokorejských raket, od počátku kvůli Číně, které je japonsko-americká spolupráce trnem v oku, budovala systém protiraketové obrany nezávisle na USA, i když s jejich technologií.